

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvæstio VIII. De voluntate quorum sit vt volitorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

cunſtantiæ includuntur ſub una, quæ eſt modus agendi. ¶ 3 Præſ. Circunſtantiæ non ſunt de ſubſtantiâ actus: ſed ad ſubſtantiâ actus pertinere videntur cauſæ ipſius actus. ergo nulla circunſtantiâ debbet ſumi ex ſubſtantiâ ipſius actus. Sic ergo neque quis, neque propter quid, neque circa quid, ſunt circunſtantiæ. nam quis, pertinet ad cauſam efficientem: propter quid, ad finalem: circa quid, ad materialem.

SED CONTRA eſt authoritas Philoſophi in tertio Ethicorum.

RESPON. Dicendum, quod Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptem circunſtantiâs, quæ hoc uerſu continentur. Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Conſiderandum eſt. n. in actibus, quis fecit, quibus auxiliis, vel inſtrumentis fecerit, quid fecerit, ubi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit. Sed Ariſtot. in 3. Ethicor. aliam. ſ. circa quid, quæ a Tullio comprehenditur ſub quid. Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt: nam circunſtantiâ dicitur, quaſi extra ſubſtantiâ actus exiſtens: ita tamen quod aliquo modo attingit ipſum. contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo, in quantum attingit cauſam actus. Tertio modo, in quantum attingit effectum. Ipſum autem actum attingit vel per modum menſuræ, ſicut tempus & locus: uel per modum qualitatis actus, ſicut modus agendi. Ex parte autem effectus, ut cum conſideratur quid aliquis fecerit, ex parte vero cauſæ actus, quantum ad eam finale accipitur pp quid: ex parte autem cauſæ materialis, ſive obiecti, accipitur circa quid: ex parte vero cauſæ agentis principalis, accipitur quis egerit: ex parte vero cauſæ agentis inſtrumentalis, accipitur quibus auxiliis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod tempus & locus circunſtant actum per modum menſuræ: ſed alia circunſtant actum, in quantum attingit ipſum quocunque alio modo, extra ſubſtantiâ eius exiſtentes.

AD SECUNDUM dicendum, quod iſte modus, qui eſt bene uel male, non ponitur circunſtantiâ, ſed conſequens ad omnes circunſtantiâs: ſed ſpecialis circunſtantiâ ponitur modus, qui pertinet ad qualitatem actus. puta, quod aliquis ambulet uelociter, uel tarde: & quod aliquis percussit fortiter, uel remiſſe. & ſic de aliis.

AD TERTIUM dicendum, quod illa conditio cauſæ, ex qua ſubſtantiâ actus dependet, non dicitur circunſtantiâ, ſed aliqua conditio adiuncta: ſicut in obiecto non dicitur circunſtantiâ furti, quod ſit alienum (hoc enim pertinet ad ſubſtantiâ furti) ſed quod ſit magnum uel paruum. & ſimiliter eſt de aliis circunſtantiâs, quæ accipiuntur ex parte aliarum cauſarum. Non enim finis qui dat ſpeciem actus, eſt circunſtantiâ, ſed aliquis finis adiunctus: ſicut quod fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis, non eſt circunſtantiâ: ſed ſi fortiter agat propter liberationem ciuitatis, uel populi Chriſtiani, uel aliquid huiusmodi. Intelligitur etiam ex parte eius, quod eſt quid. Nam quod aliquis perfundens aliquam aquam, abluat ipſum, non eſt circunſtantiâ ablutionis: ſed quod abluendo inſrigeret, uel calefaciat, & ſanet, uel noceat, hoc eſt circunſtantiâ.

ARTICULVS III.

Utrum ſint principales circunſtantiæ, propter quid, & ea in quibus eſt operatio.

AD QUARTUM ſic proceditur. Videtur, quod non ſint principales circunſtantiæ, propter quid, &

4. di. 16. q. 3. ar. 2. q. 2. & di. 33. q. 1. ar.

ea in quibus eſt operatio, ut dicitur in 3. Ethic. Ea enim in quibus eſt operatio, videntur eſſe locus & tempus, quæ non videntur eſſe principalia inter circunſtantiâs: cum ſint maxime extrinſeca ab actu. Ea ergo in quibus eſt operatio, non ſunt principaliffimæ circunſtantiarum.

¶ 2 Præſ. Finis eſt extrinſecus rei, non ergo videtur eſſe principaliffima circunſtantiarum.

¶ 3 Præſ. Principaliffimum in vnoquoque, eſt cauſa eius & forma: ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agens, forma autem actus eſt modus ipſius. ergo iſtæ duæ circunſtantiæ videntur eſſe principaliffimæ.

SED CONTRA eſt quod Greg. Nicenus dicit, quod principaliffimæ circunſtantiæ ſunt, cuius gratia agitur, & quid eſt quod agitur.

RESPON. Dicendum, quod actus proprie dicuntur humani, ſicut ſupra dictum eſt, prout ſunt voluntarij: voluntatis autem motuum & obiectum eſt finis. & ideo principaliffima eſt omnium circunſtantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis. Cuius gratia, ſecundaria vero quæ attingit ipſam ſubſtantiâ actus, id eſt, quid fecit: alia vero circunſtantiæ ſunt magis, uel minus principales, ſecundum quod magis, uel minus ad has appropinquant.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod per ea in quibus eſt operatio, Philoſophus non intelligit tempus & locum, ſed ea quæ adiunguntur ipſi actui. vñ Greg. Nicenus quaſi exponens dictum Philoſophi, loco eius quod Philoſophus dixit, in quibus eſt operatio, dicit, quid agitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod finis eſt non ſit de ſubſtantiâ actus, eſt tamen cauſa actus principaliffima, in quantum mouet agentem ad agendum. vnde & maxime actus moralis ſpeciem habet ex fine.

AD TERTIUM dicendum, quod perſona agens, cauſa eſt actus ſecundum quod mouetur a fine, & ſecundum hoc principaliter ordinatur ad actum: alia vero conditiones perſonæ non ita principaliter ordinatur ad actum. Modus etiam non eſt ſubſtantiâs forma actus: hoc enim attenditur in actu ſecundum obiectum, uel finem, & terminum: ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

QVAESTIO VIII.

Super Quaſtionem octauam.

I De voluntate quorum ſit ut voluntorum, in tres articulos diuiſa.

ENDE conſiderandum eſt de ipſis actibus voluntariis in ſpeciali. Et primo de actibus, qui ſunt immediate ipſius voluntatis, uelut à voluntate eliciti. Secundo de actibus imperatis à voluntate: voluntas autem mouetur & in finem, & in ea, quæ ſunt ad finem.

¶ Primo igitur conſiderandum eſt de actibus voluntatis, quibus mouetur in finem: & deinde de actibus eius, quibus mouetur in ea, quæ ſunt ad finem. Actus autem voluntatis in finem videntur eſſe tres. ſ. velle, frui, & intendere. Primo ergo conſiderabimus de voluntate. Secundo, de fruitione. Tertio, de intentione.

¶ Circa primum conſideranda ſunt tria. Primo quidem, quorum voluntas ſit. Secundo, à quo moueatur. Tertio, quomodo moueatur.

Circa introductionem quaſtionis octauæ, quoniam ibi diſtinguitur actus voluntatis in eos qui ſunt finis, & in eos qui ſunt eorum quæ ſunt ad finem: dubium occurrit, an detur in voluntate actus neuter. Scotus enim in primo ſent. diſtinct. 1. quaſt. 3. in 1. articulo, tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec ut ad finem: & probat ſic. Voluntati poteſt oſtendi aliquod bonum abſolute, non ſub ratione propter ſe, nec propter aliud bonum. Et uoluntas poteſt habere aliquem actum circa tale obiectum non inordinatum, intellectu offendente qualiter illud uolendum eſt. ergo

etic. 3. q. 2. ad 4. & 3. Ethic. le. 3. fi. c. 1. a. m. c. 1. to. 5.

ii. 5. ca. 1. fi.

q. 1. ar. 1.

loco citato in argu. ſc. contra.

ergo non potest uoluntas assentire illi nec propter se, nec propter aliud, sed absolute. Gregorius autem de Arimino, in primo sententiarum, distin. 1. quæst. 1. articulo primo, tenens oppositum, soluit hanc Scoti rationem, concessio assumpto, negando sequelam. Licet, inquit, possit ostendi uoluntati bonum neutraliter, & uoluntas possit

CIRCA primum quærentur tria.

¶ Primò, Vtrum uoluntas sit tantum boni.

¶ Secundò, Vtrum sit tantum finis, an etiam eorum quæ sunt ad finem.

¶ Tertio, Si est aliquo modo eorum quæ sunt ad finem, utrum uno motu moueatur in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas sit tantum boni.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod uoluntas non tantum sit boni. Eadem enim est potestati oppositorum, sicut uisus albi, & nigri: sed bonum & malum sunt opposita, ergo uoluntas non solum est boni, sed etiam mali.

¶ 2. Præter. Potentia rationales se habent ad opposita persequenda secundum Philosophum: sed uoluntas est potentia rationalis, est enim in ratione, ut dicitur in 3. de anima, ergo uoluntas se habet ad opposita. Non ergo tantum ad uolendum bonum, sed etiam ad uolendum malum.

¶ Præterea. Bonum & ens conuertuntur, sed uoluntas non fo-

ergo non potest uoluntas assentire illi nec propter se, nec propter aliud, sed absolute. Gregorius autem de Arimino, in primo sententiarum, distin. 1. quæst. 1. articulo primo, tenens oppositum, soluit hanc Scoti rationem, concessio assumpto, negando sequelam. Licet, inquit, possit ostendi uoluntati bonum neutraliter, & uoluntas possit circa illud habere actum, non poterit tamen habere actum neutralem, sed necessario aut propter se, aut propter aliud. Mihi autem uidetur, quod secundum rem non datur actus neuter: pie tamen inter pretando sustineri possit. Ad cuius evidentiam scito, quod cum inter contradictoria non sit medium: & distinctio uolenti penes propter se, & propter aliud, sit distinctio per contradictoria: uolunt enim propter se, aut intelligitur positue: & hoc est impossibile, quia sicut nihil est a se positue, ita nihil est propter se positue: aut intelligitur negatiue, id est, non propter aliud: & sic habetur distinctio contradictoria. Nec obstat si diceretur ex Scoto ubi supra ad quæst. penultimam, quod ad rationem finis non sufficit esse uoluntum, non propter aliud negatiue: sed oportet esse uoluntum non propter aliud contrarie. hoc enim si uerum est, in idem oportet redire, quia cum aliquid est uoluntum non propter aliud negatiue tunc affirmatur, quod illud est uoluntum, & negatur relatio ad aliud in illo ut uolito. Cum uero dicitur, quod aliquid est uoluntum non propter aliud contrarie affirmatur, quod illud est uoluntum, & negatur relatio ad aliud in illo ut uolito: ponitur fundamentum negatæ relationis ad aliud aliquid, repugnans relationi ad aliud impositæ in ly propter aliud. Sicut cum dico, non album contrarie, pono fundamentum negatæ albedinis, aliquid repugnans albedini: fundamentum autem negatæ relationis ad aliud in fine uolito, cum non sit ex parte rei, nec apprehensionis apud Scotum, erit ex ipso actu uolitionis: ita quod uoluntum ex hoc ipso habet rationem uoliti, non propter aliud contrarie: quia repugnat sibi, ut sic uolito, amari propter aliud. Et si hoc quidem intelligatur quantum ad illum actum, bene dicitur est, & in idem redit cum uolito non propter aliud negatiue: quia quilibet actus uolitionis cadens super bono absque resolutione ad aliud, ex hoc ipso quod fertur in illud bonum ut terminum, nec tenet ultra, ponit in illo fundamentum relatæ negationis: sicut in motu locali, ex hoc ipso quod mouetur utrumque loco medio, ut termino actualiter terminante motum illum, ex hoc ipso habet rationem finis, & contrarij termini, respectu termini a quo, quantum ad illum motum. Si autem intelligatur quantum ad omnem actum possibilem superuenire uoluntati, stante illo, si stare potest, tunc falsissimum est, quoniam cum hoc, quod aliquid ametur ut finem, ut patet in amore actuum speculatiuorum, qui amantur propter se ut fines: ut patet, 9. Metæ. & in 1. Ethic. & amantur propter Deum, ut supremum finem. Licet igitur negatio, & negatio contrarie plurimum differant: in hac tamen materia, ubi fundamentum posituum idem est, se inferunt. Et quodcumque aliquid amatur, & non propter aliud, aliud propter se ut finem, & econuerso amatur. In hoc enim finem constituimus, in quo ultimus uolitionis huius est terminus. Constat autem quod quando aliquid amatur actualiter, & non propter aliud negatiue, quod ultimus illius uolitionis terminus, est illud uoluntum, in hoc ergo

erit finis illius actus: & hoc procul dubio est uerum tenendum. Quod autem decipit oppositum dicentes, est, quia sunt quedam absolute uolita, uel nolita, quæ neutralia uidentur, sed non sunt: patet de hac uita martyrum, & proiectione mercium in mare. Martyres enim uolunt uiuere absolute, & cum hoc uolunt propter Deum priuari uita. Et similiter negotiatores nolunt proicere merces, & cum hoc nolunt perdere uitam, saluando merces. In istis enim uidetur, quod nec propter se, nec propter aliud sint uolita, aut nolita. Sed si quis diligenter inspicat, martyr amat hanc uitam propter se, quoniam amat eam propter propriam ipsius uitæ bonitatem absque relatione ad alium finem: sed quia magis amat Deum, & Dei gloriam ac testimonium, quam propriam uitam, ideo uult oppositum uitæ propter aliud, scilicet Deum, & simile est de aliis iudiciis. Ad rationem ergo Scoti dicitur, quod licet intellectus possit aliquid presentare ut bonum absolute, abstractendo a propter se, & propter aliud in actu signato: impossibile tamen est, quod representet aliquid ut bonum absolute tali absolute, ut scilicet abstractat propter se, & propter aliud in actu exercito: quoniam oportet omne bonum representatum, aut secundum propriam bonitatem, aut secundum alienam, aut secundum utramque representari, & siquidem secundum propriam, representatur ut propter se in actu exercito: hoc enim exercet ly, propter se. Quodcumque enim representatur delectabile, & appetitur, non oportet quod representetur cum hac additione, quod est propter se bonum, quod esset in actu signato: sed sufficit representari secundum propriam bonitatem delectabilitatis, & tunc representatur, & appetitur propter se in actu exercito. Quodcumque uero representatur secundum alienam bonitatem, representatur ut propter aliud in actu exercito. Exercetur enim ly, propter aliud, per esse utile, aut expediens &c. ad aliquid. Quando autem secundum utramque bonitatem, utrumque simul concurrat, ut cum representatur aliquid ut bonum absolute, puta uita, saluatio mercium, conseruatio membri, delectatio &c. dico quod representatur ut bonum propter se in actu exercito, si est bonum honestum, aut delectabile uel propter aliud, puta finem minus amatum, sicut bonum utile, aut saluatio mercium, quæ absolute est uolita, quia utilis ad exteriora bona, minus tamen amata quam uita, quæ orta temperate est in periculo, & eodem modo appetitur ordinate. Propter quod, si quis hic absolute uolita, quorum tamen opposita malum, propter finem magis amatum dicat esse uolita nec propter se, nec propter alia propter illam imperfectionem, & propterea dari actum neutrum in uoluntate sententiam teneat, sed linguam cohibeat. Simpliciter igitur nego dari in uoluntate actum neutrum: & cum Diuo Thoma in litera, distinguo in actum respectu finis, aut propter finem.

Super Quæstionis octauæ Articulum primum

CIRCA primum artic. octauæ quæstio, diligenter aduerte duo. Primò, quod sermo tituli, & corporis articuli de uoluntate, est de actu uoluntatis qui est uelle. Hoc enim est inclinatio: hic est appetitus actualis, quo potentia appetitiua inclinatur in conueniens sibi, hic sequitur formam apprehensam, ut sic hic est solum respectu

64. par. 4. 2. liquantur ante finem.

li. r. ethi. in prin. li. to 5.

respe^{ct}u boni, &c. Secundo nota, non minus in responsione ad tertium, q^{uod} ens in ratione, coⁿg^{it}it dupliciter. Primo per modum conditionis: secundo per modum obiecti. Accipi^{unt} ut ens in ratione, primo modo conuenit omni ei quod intelligitur: quoniam nihil actu intelligitur, nisi habeat hanc conditionem, scilicet, quod est in ratione seu intellectu, quicquid sit illud esse. Accipi^{unt} autem ut ens in ratione secundo modo, conuenit ei quod sub aliqua entis ratione quasi uestitum consideratur: sicut cum non admiscere se rumoribus, consideratur sub ratione securi: & non comedere, sub ratione fani: & se non peccaturum, sub ratione sancti. In hac responsione, hoc secundo modo sumitur esse ens in ratione: quoniam ex eo q^{uod} negationes, priuationes, & futura consideratur, sub aliqua entis & boni ratione appetuntur. Er ad hoc directe asseritur auctoritas Aristo. q^{uod} carere malo, sub boni rone est. Notate autem de priuationibus, negationibus & futuris, hoc dictum est: q^{uoniam} reliqua bona sub entis ratione sunt, non solum in ratione, sed in rerum natura, ac per hoc non sunt hac dimutua denominatione contenta. Ista vero, quia in rerum natura non habent entis rationem, sed in ratione tantum, habent tamen fundamentum in re & quocumque ideo entia in ratione dicta sunt, & boni in eis rationem sit saluaria.

D. 1020
tex. 31. to. 2.

igitur id, in quo tendit appetitus naturalis, est bonum existens in re: ita id, in quod tendit appetitus animalis, uel uoluntarius, est bonum apprehensum. Ad hoc igitur quod uoluntas in aliquid tendat, non requiritur q^{uod} sit bonum in rei ueritate, sed q^{uod} apprehendatur in ratione boni. & propter hoc Philosophus dicit in 2. * Ethicor. q^{uod} finis est bonum, uel apparet bonum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod eadem potentia est oppositorum, sed non eodem modo se habet ad utrumque. Voluntas igitur se haeret & ad bonum, & ad malum: sed ad bonum, appetendo ipsum: ad malum uero, fugiendo illud. Ipse ergo actualis appetitus boni uocatur uoluntas, secundum quod nominat actum uoluntatis. sicut nunc loquimur de uoluntate. Fuga autem mali, magis dicitur noluntas: unde sicut uoluntas est boni, ita noluntas est mali.

AD SECUNDUM dicendum, q^{uod} potentia rationalis non se habet ad quilibet opposita prosequenda, sed ad ea, que sub suo obiecto conuenienti continentur. Nam nulla potentia prosequitur, nisi suum conueniens obiectum: obiectum autem uoluntatis est bonum. Unde ad illa opposita prosequenda se habet uoluntas que sub bono comprehendunt sicut moueri & quiescere, loqui & tacere, & alia huiusmodi: in utrumque enim horum fertur uoluntas sub ratione boni.

AD TERTIUM dicendum, q^{uod} illud quod non est ens in rerum natura, accipitur ut ens in ratione. unde negationes & priuationes, entia dicitur rationis, per quem etiam modum futura, prout apprehen-

Super Quaestione 8.
Quia articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem quaestio. dubium occurrit de titulo, quid scilicet significet in hoc titulo uoluntas. Si sumitur pro ipsa potentia uoluntaria, extra propositum est: ut patet ex principio quaestiois ut propositum est: quod de actu uoluntatis, qui est uelle, tractandum est. Si sumitur pro uolitione, ut in responsione ad primum argumentum in primo art. declarat littera, obstat secundum argumentum & tertium, & argumentum in oppositum, & distinctio posita in principio corporis articuli huius. hanc enim omnia de potentia qua uolumus, loquuntur. Si sumitur ut pro utraque, scilicet potentia & uolitione, obstat & quocumque: uoluntas enim & quocumque est ad potentiam, & operationem.

Ad hoc dicitur, q^{uod} praesens titulus, sicut & praecedens, intelligitur de uoluntate pro uolitione: & quod tam argumentum secundum quam tertium, arguit contra hunc sensum, sed per locum a fortiori. Si enim finis, & ea que sunt ad finem, exigunt diuersas potentias, sequitur q^{uod} exigunt diuersos actus ut patet. Ratio autem in oppositum, & distinctio in corpore articuli allatae sunt, & propter materiam rationabiliter, ut dictum est, tactam in praedictis duobus argumentis: & propter perfectionem doctrinae, & propter proximitatem inter primum simplicemque uoluntatis actum,

scilicet uelle, & potentiam uoluntariam: propter quod communi nomine uocatur uoluntas, non aequiuoce, sed per prius, & posterius. Et hec eadem propinquitas fuit etiam iudicio meo, ratio & secundi & tertij argumentorum. Constat autem cognitio hec in communione obiecti, ut in littera dicitur, & nunc nunc declarabitur.

duntur, sunt entia. In quantum igitur sunt huiusmodi entia, apprehenduntur sub ratione boni, & sic uoluntas in ea tendit. Unde philosophus dicit in 5. * Ethicor. quod carere malo, habet rationem boni.

ARTICULUS II. Quid sit uoluntas sit tantum finis, an etiam eorum que sunt ad finem.

AD SECUNDUM sic procedit. Videtur quod uoluntas non sit eorum que sunt ad finem, sed tantum finis. Dicit enim Philosophus in 3. * Ethicor. quod uoluntas est finis: electio autem eorum que sunt ad finem.

¶ 2. Præ. Ad ea que sunt diuersa genere, diuersa potentia anime ordinantur, ut dicitur in 6. * Ethicor. sed finis, & ea que sunt ad finem, sunt in diuerso genere boni. Nam finis qui est bonum honestum, uel delectabile, est in genere qualitatis, uel actionis, aut passionis: bonum autem quod dicitur uelle, quod est ad finem, est in ad aliquid, ut dicitur in primo * Ethicor. ergo si uoluntas est finis, non erit eorum que sunt ad finem.

¶ 3. Præ. Habitus proportionantur potentis, cum sint earum perfectiones: sed in habitibus, qui dicuntur artes operatiue, ad aliud pertinet finis, & ad aliud quod est ad finem, sicut ad gubernatore p finem usus nauis, qui est finis eius: ad nauifaciendam uero constructio nauis, que est propter finem. ergo cum uoluntas sit finis, non erit eorum que sunt ad finem.

SED CONTRA est, quia in rebus naturalibus per eandem potentiam aliquid praesit media, & pertinent ad finem, quia propter animal. Constat autem, quod per se secundo, non egrreditur latitudinem per se ad quatuor obiecti. unde in proposito, quia bonum in sua communitate est obiectum potentiae uoluntariae, & bonum est commune ad bonum per se primo, id est finem, puta honestum uel delectabile, & ad bonum per se secundo, id quod est ad finem, puta uile obiectum simplicis actus huius potentiae, infertur, quod est secundum se obiectum, i. finis, qui solus amat non propter aliud.

¶ Circa probationem exclusiue conclusionis in corpore eiusdem articuli, dubium occurrit duplex. Primo, quia medium contrariae conclusioni. Est enim medium, quod ea que sunt ad finem, non sunt bona, uel uolita nisi propter finem. Ex hoc arguitur sic, Actus qui fertur in ea que sunt ad finem secundum omnem rationem appetibilitatis eorum, non est negandus ferri in ea, que sunt ad finem: sed uolito est huiusmodi secundum litteram, quia fertur in illa re uolito finis: & illa non sunt appetibilia, nisi ratione finis. Secundum dubium est: quia si uolito fertur in ea, que sunt ad finem, in quantum in eis finem uelle, uolito erit id quod electio: quoniam electio, non est eorum que sunt ad finem, nisi propter

c. 1. cir. med. dium, to. 9.

veri. q. 6. 21. ar. 3. ad 9.

co. 2. in med. tom. 5.

c. 1. a med. tom. 5.

c. 7. cir. prin. cap. tom. 5.

propter finem. Infirmus enim non eligit potionem amarant nisi sub ratione facti: & eodem modo vult eandem, in quantum sani rationem sapit.

Ad horum evidentiam facta, q̄ sicut quantum ad propostum spectat, principia dupliciter se habent ad conclusionem. secundum habitum dicitur significatam per ly propter, & significatam p̄ ly in: nam propter principia sciuntur de conclusionibus in demonstratione, & in conclusionibus evidenter solent relictis, ac videntur principia. & primum quidem consistit in actu scientie, secundum vero in actu intellectus, qui est habitus principiorum: sic proportionabiliter finis dicitur principia, sicut dicitur prae dicitas duas habitudines se habet ad id, quod est ad finem. Est enim propter quem appetitur quod est ad finem: & appetitur in ipso quod est ad finem. Et primum quidem, scilicet appetere quod est ad finem propter finem, ad electionem spectat: secundum vero, scilicet appetere in eo quod est ad finem, ipsum finem, ad volitionem pertinet. Vnde appetere medicina propter sanitatem, electionis est: appetere autem in oblatione medicinae sanitatis simplicis volitionis est. Accidit autem hic actus volitionis, quando in eo quod est ad finem, clare relictis desideratis finis offertur. Et ex eo patet responsio ad dubia. Nam ad primum dicitur quod recte negatur a volitione, quod sit circa ea quae sunt ad finem: quia non fertur in ea eo modo quo sunt ad finem, sed simpliciter ut est dictum. Vnde propositio illa maior. Actus qui fertur secundum omnem rationem & cetera, est additione. l. & omni modo, quo sunt appetibilia: & tunc falsa est minor. Ad secundum vero iam inchoate patet responsio. Amplius autem patet, cum de electione tractabitur.

git ad terminum: sed ea quae sunt ad finem, sunt quaedam media quae perueniunt ad finem, sicut ad terminum. Ergo si voluntas est finis, ipsa est eorum quae sunt ad finem.

RESPON. Dicendum, quod voluntas quandoque dicitur ipsa potentia, qua uolumus: quandoque autem ipse voluntatis actus. Si ergo loquamur de voluntate secundum quod non minatur potentiam, sic se extendit & ad finem, & ad ea quae sunt ad finem. Ad ea. n. se extendit vnaquaeque; potentia, in quibus inueniri potest quocumque modo ratio sui obiecti: sicut visus se extendit ad omnia, quaecumque; participat quocumque; modo color. Rō autem boni, quod est obiectum potentiae voluntatis, inuenitur non solum in fine, sed et in his quae sunt ad finem. Si autem loquamur de voluntate secundum quod nominatur proprie actus, sic proprie loquendo est finis terminus. Omnis. n. actus denominatur a potentia, nominatur simplicem actum illius potentiae: sicut intelligere nominatur simplicem actum intellectus. Simplex autem actus potentiae est in id, quod est secundum se obiectum potentiae: id autem quod est pro se bonum & uoluntatum, est finis: unde voluntas proprie est ipsius finis. Ea uero quae sunt ad finem, non sunt bona, uel uoluntates proprie, sed ex ordine ad finem: unde uoluntas in ea non fertur, nisi quatenus fertur in finem. Vnde hoc ipsum quod in eis uult, est finis: sicut & intelligere proprie est eorum, quae secundum se cognoscuntur. Principiorum. Eorum autem quae cognoscuntur per principia, non dicitur esse intelligentia, nisi in quantum in eis ipsa principia considerantur. Sic enim se habet finis in appetibilibus, sicut se habet principium in intelligibilibus, ut dicitur in 7. Ethic.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de uoluntate, secundum quod proprie nominatur simplicem actum uoluntatis, non autem secundum quod nominatur potentiam.

AD SECUNDUM dicendum, quod ad ea quae sunt diuersa genere ex aequo se habentia, ordinantur diuersae potentiae: sicut sonus & color sunt diuersa genera sensibilia, ad quae ordinantur auditus & uisus. Sed utile & honestum non ex aequo se habent, sed sicut quod est secundum se, & secundum alterum: huiusmodi autem semper referuntur ad eandem potentiam, sicut per potentiam uisum sentitur & color, & lux, per quam color uidetur.

AD TERTIUM dicendum, quod non quicquid diuersificat habitum, diuersificat potentiam. Habitus enim sunt quaedam determinatio-

nes potentiarum ad aliquos speciales actus: & tunc quaelibet ars operatiua considerat, & finem, & id quod est ad finem. Nam ars gubernatoris considerat quidem finem, ut quae operatur: id autem quod est ad finem, ut quod imperat. Econtra uero, nauificatiua, considerat id quod est ad finem, ut quod operatur: id uero quod est finis, ut ad quod, ordinatur id quod operatur. Et iterum in unaquaque arte operatiua, est & aliquis finis proprius, & aliquid quod est ad finem, quod proprie ad illam artem pertinet.

ARTICVLVS III.
Utrum uoluntas eodem actu moueatur in finem, & in id quod est ad finem.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod eodem actu uoluntas feratur in finem, & in id quod est ad finem: quia secundum Philosophum. Vbi est unum propter alterum, ibi est unum terminus: sed uoluntas non uult id quod est ad finem, nisi propter finem. ergo eodem actu mouetur in utrumque.

¶ 2 Præ. Finis est ratio uolendi ea quae sunt ad finem, sicut lumen est ratio uisionis colorum: sed eodem actu uidetur lumen, & color. ergo idem est motus uoluntatis, quo uult finem, & ea quae sunt ad finem.

¶ 3 Præ. Idem numero motus naturalis est, qui per media tendit ad ultimum: sed ea quae sunt ad finem, comparantur ad finem, sicut media ad ultimum. ergo idem motus uoluntatis est, quo uoluntas fertur in finem, & in ea quae sunt ad finem.

SED CONTRA. Actus diuersificantur secundum obiecta: sed diuersae species boni sunt finis, & id quod est ad finem, quod dicitur utile. ergo non eodem actu uoluntas fertur in utrumque.

RESPON. Dicendum, quod cum finis sit secundum se uolitus: id autem quod est ad finem, in quantum habet motum, non sit uoluntatum nisi propter finem, manifestum est, quod uoluntas potest ferri in finem, in quantum habet motum, sine hoc, quod fertur in ea quae sunt ad finem: sed in ea quae sunt ad finem, in quantum habet motum, non potest ferri, nisi fertur in ipsum finem. Sic ergo uoluntas in ipsum finem dupliciter fertur. In uno modo absolute secundum se: alio modo, sicut in ratione uolendi ea, quae sunt ad finem. Manifestum est ergo, quod unus & idem motus uoluntatis est, quo fertur in finem, secundum quod est ratio uolendi ea, quae sunt ad finem, & in ipsa quae sunt ad finem. Sed alius actus est, quo fertur in ipsum finem absolute, & quocumque; præ-

Super Quaestione octaua Articulum tertium.

Circa titulum tertii articuli eiusdem 8. q. dubium occurrit, An. si quærat hic de ipsa uolitione aut universaliter de actu uoluntatis. Si de uoluntate sola, uana est quæstio. Nam in præcedenti articulo, determinauit author, quod uoluntio est finis tantum. Si enim uoluntio non est eorum quae sunt ad finem, frustra queritur de ipsa, an sit uana, uel plures respectu eorum quae sunt ad finem, & in finem. Si de omni actu uoluntatis, extra limites propositi est, quia hoc de uolitione quod est, & hoc quaestio articulus huius quaestiois esse debet.

Ad hoc breuiter dicitur dupliciter. Primum, quod uoluntio & habet rationem uolitionis, & habet rationem motus uoluntatis in finem. Et licet in quantum uoluntio est, exclusiua sit ab his quae sunt ad finem: in quantum tamen est motus uoluntatis in finem, non excluditur ab his quae sunt ad finem: & propterea quaestio est hic, Utrum motus uoluntatis in finem, & in id quod est ad finem, sit unus numero, uel non. Et licet esse motum uoluntatis in finem, sit commune uolitioni, & pluribus aliis actibus uoluntatis, quia tamen uoluntio est primus motus uoluntatis in finem, idcirco quaestio de eodem, uel diuersa in motu uoluntatis in finem, ad quaestione de primo motu spectat. Secundo (& quasi in idem redit) dicitur, quod quia praesens articulus non est de aliquo uno actu, sed de unitate, uel pluralitate actuum respectu horum obiectorum. scilicet finis, & eius quod est ad finem, merito locutus est in quaestione de primo actu, cuius proprium obiectum est finis, & potentiam primum dicit ad finem.

Circa doctrinam huius tertii articuli, pro quanto dicitur, quod quocumque uoluntas mouetur in id quod est ad finem, in quantum

in quantum huiusmodi, mouetur quoque necessario eodem motu in finem, occurrat dubium ex Gregor. de Arimino in primo sententiarum, dist. 1. q. 1. art. 2. Ex triplici siquidem capite arguit, & dicit oppositum. Primum ex eo, quod uoluntatis finis est causa uolitionis eius quod est ad finem. Idem enim non est causa sui ipsius. Et confirmatur: quia cum dicitur, quod uolo medicinam propter sanitatem, designatur quod uolo medicinam propter uoluntatem sanitatem. Et confirmatur: quia si concluditur nota est propter principia, ita id quod est ad finem, est uoluntatis propter finem: sed ibi notitia est causa notitiae ut patet. Poster. ergo haec uoluntatis fit a uolitione. Secundo, ducendo ad inconueniens: quia sequeretur, quod appetens propter finem, semper actu appeteret finem: quod patet esse falsum, tum quando sunt multi fines subordinati, de quibus actualiter appetens non cogitat: tum, quando actualis de fine cogitatio definit, ut in orante Deum in principio in ipsum moto, deinde continuante oratione abique actuali cogitatione de Deo. Tertio ducendo quoque ad inconueniens, quia sequeretur, quod idem actus uoluntatis esset simul uoluntatis & uolitionis. ut patet cum quis odit peccatum pro Deo. Si enim est unus actus, erit simul uelle Deum ut finem, & nolle peccatum, ut repugnans fini.

D. 745

dit tempore. Sicut cum aliquis primo uult sanitatem, & postea deliberans quo modo possit sanari, uult conducere medicum ut sanetur: sic est & circa intellectum accidit. Nam primo aliquis intelligit ipsa principia in se: postmodum autem intelligit ea in ipsis conclusionibus. secundum quod assentit conclusionibus propter principia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit secundum quod uoluntas fertur in finem, ut est ratio uolendi ea quae sunt ad finem. AD SECUNDVM dicendum, quod quandoque uidetur color, eodem actu uel lumen: propter principia uideri lumen sine hoc, quod uideatur color. Et similiter, quicumque quis uult ea quae sunt ad finem, uult eodem actu finem: non tamen conuerso.

AD TERTIVM dicendum, quod in executione operis, ea quae sunt ad finem, habent se ut media & finis ut terminus. Unde sicut motus naturalis interdum sistit in medio, & non pertingit ad terminum: ita quandoque operatur aliquis id quod est ad finem, & tamen non consequitur finem: sed in uolendo est conuerso. nam uoluntas pro

Deo, quod conuenit dormienti, & peccanti uenialiter. Et sic unico actu numero uoluntas fertur in propter finem, & in ipsum finem: & sic saluatur identitatis numerus motus, & distinctio causarum quodammodo, dum unus est actus numerositate subiecti & plures numerositate forma. Et ex his facile respondetur ad obiecta.

Ad primum quidem dicitur, quod finis, & id quod est ad finem, ut uolita, dupliciter se habet. Primo formaliter, & formaliter secundum se: & sic diuersis uolitionibus amatur, & una est causa alterius. Secundo, ut unum uirtuiter clauditur in alio: & sic unica uolitione subiecto amatur: & eodem modo dicitur ad confirmationes. Est enim hoc uoluntatis propter illud uoluntatis, uirtuiter participatum in hoc. Et conclusio nota, propter principia uirtuiter participata in conclusionem. Sic enim ad minus occurrit, ut ratio uideatur conclusionem, & similiter ut ratio amandi, quod est ad finem. Dico autem ad minus, quia nihil prohibet etiam actualiter unico actu tendere in eleemosynam pro Deum, in illa uel materia, in hoc ut forma: sicut unica uisio corporalis tendit in colorem & lumen. Ea namque quae sunt ad finem, comparantur ad finem, ut materia ad formam, ut patet ex supradictis in q. 5. Et scito, quod in huiusmodi, quae unico actu ad utrunque terminantur, propter non dicitur causa uolitionis, sed uoluntatis: dicitur enim causam, quare illud materiale terminat actum uolendi, & non dicitur aliam uolitionem causantem illam, nisi uirtuiter, & simile est in intellectu. Ad finem quoque patet, quid dicitur, quod semper appetens quod est ad finem, appetit finem non habitualiter, sed actualiter, ut extendit se ad actualiter & uirtuiter. Est enim uirtuiter ut aliquo infra latitudinem actualis usus: alioquin nunquam impleteret illud preceptum. Oia in gloria Dei facite &c. Facere enim actualiter, operari importat. Ad tertium dicitur, quod nolle in hoc differt a non uelle, quod hoc est negatio actus, illud uero est actus negatiuus, uelle non. Ois autem actus negatiuus appetitus clauditur in se uirtuiter, seu participative, actum posituum sui principium & radicem. Odiu enim fuga, & tristitia, amorem claudunt in se oppositorum, ut de se patet. Unde nullum inconueniens est, unum actum numero, numerositate subiecti, esse uelle, & nolle, respectu diuersorum. Odium enim peccati pro Deum, est & actus charitatis respectu Dei, & resuscitationis respectu peccati. At si quis dixerit, quod aduersarij haec oia concederent: sed ipsi impugnant quoad actum uolitionem utriusque &c. dicitur eis, quod discant scribere, cum impugnant opiniones, & cognoscant se errare: quia non distincterunt nisi actualiter & habitualiter, omittentes uirtuiter, & non uidentes, quod actu fertur in aliquid, qui actu facit uirtuiter in illud. Et haec sunt hic dicta pro luce motus uoluntatis in eo, quod ad finem propter finem: quamuis magis forte spectent ad q. 12. art. 4. ubi de intentione disputatur.

QVAESTIO IX.

De motu uoluntatis, in sex articulos diuisa.

HINDE considerandum est de motu uoluntatis.

Et circa hoc queruntur sex. Primum, Vtrum uoluntas moueatur ab intellectu.

Ad hoc dicitur, quod materia ad formam, ut patet ex supradictis in q. 5. Et scito, quod in huiusmodi, quae unico actu ad utrunque terminantur, propter non dicitur causa uolitionis, sed uoluntatis: dicitur enim causam, quare illud materiale terminat actum uolendi, & non dicitur aliam uolitionem causantem illam, nisi uirtuiter, & simile est in intellectu. Ad finem quoque patet, quid dicitur, quod semper appetens quod est ad finem, appetit finem non habitualiter, sed actualiter, ut extendit se ad actualiter & uirtuiter. Est enim uirtuiter ut aliquo infra latitudinem actualis usus: alioquin nunquam impleteret illud preceptum. Oia in gloria Dei facite &c. Facere enim actualiter, operari importat. Ad tertium dicitur, quod nolle in hoc differt a non uelle, quod hoc est negatio actus, illud uero est actus negatiuus, uelle non. Ois autem actus negatiuus appetitus clauditur in se uirtuiter, seu participative, actum posituum sui principium & radicem. Odiu enim fuga, & tristitia, amorem claudunt in se oppositorum, ut de se patet. Unde nullum inconueniens est, unum actum numero, numerositate subiecti, esse uelle, & nolle, respectu diuersorum. Odium enim peccati pro Deum, est & actus charitatis respectu Dei, & resuscitationis respectu peccati. At si quis dixerit, quod aduersarij haec oia concederent: sed ipsi impugnant quoad actum uolitionem utriusque &c. dicitur eis, quod discant scribere, cum impugnant opiniones, & cognoscant se errare: quia non distincterunt nisi actualiter & habitualiter, omittentes uirtuiter, & non uidentes, quod actu fertur in aliquid, qui actu facit uirtuiter in illud. Et haec sunt hic dicta pro luce motus uoluntatis in eo, quod ad finem propter finem: quamuis magis forte spectent ad q. 12. art. 4. ubi de intentione disputatur.

Super Questionem nonam.

Circa titulum nonae questionis, aduerte Nouitiae, quod quia idem est actus potentiae, & id in quod potentia reducitur a suo motu, cum mouere nihil aliud sit, quam reducere de potentia ad actum: ideo ad praesentem tractatum de actibus uoluntatis, spectat differere de motu uoluntatis, id est, potentiae uoluntatis: hoc enim nihil aliud est, quam differere de causa actus ipsius uoluntatis. Rursus, quia nunc tractatur de primo actu uoluntatis, scilicet de uolitione: ideo nunc inuestiganda est causa actum uoluntatis, quod fit querendo, a quo potentia uoluntatis moueatur, id est, reducatur ad actum.

Super

Ad horum euentia, scito primum, quod finis, & id quod est ad finem, & similiter conclusio & principium, dupliciter accipi possunt. Primum secundum se, & sic non sunt ad praesens propositum: nihil enim refert ad propositum, an inter se habeant, ut causa & causatum, an conuerso. Alio ergo modo sumuntur ut uolita, uel cognita a nobis. Et sic de eis est praesens sermo: & uertitur in dubium, an cum uoluntatis est aliquid pro alio ut finem, eadem numero uoluntatis sit circa utrumque: an sint duae simul uolitiones, quarum una est ratio alterius. Et simile est cum cognoscitur conclusio pro principia, an sint duae cognitiones, quarum una est causa alterius, an una circa utrumque. Scito secundo, quod iudicium de hac questione omnino contrarium profert ab his, qui haec considerant pro modum rerum naturalium, alijs consentientibus esse omnino unum motum, alijs omnino distinctos. Qui enim examinant rem hanc pro modum naturalium motus, & uident quod motus uoluntatis in eo quod est ad finem, ut sic, habet pro uno & eodem termino utrumque diuersimode, quia id quod est ad finem ut materiale, & finem ut formale, iudicant consequenter, quod hic motus est omnino unus, sicut uisus coloris & luminis: & simile est in conclusionem, & principium. Qui uero rem hanc pro modum naturalium causarum examinant, & uident quod conclusio non aliter cognoscitur pro principium, nisi quia cognoscitur pro principium cognitum. Ois enim doctrina & disciplina, ex praesistente sit cognitione: & similiter quod id, quod est ad finem, non amatur: aliter pro finem, nisi quia amatur pro finem uoluntatis: concludunt, attendente distinctione causa & causati. omnimoda eorum distinctione. Dicitur autem Thomas media uia incescit, & posuit, motum uoluntatis in eo, quod est ad finem pro finem, esse unum quidem numero, pluralitatem uero formalem in eo. uidit enim, quod anima nostra tripliciter se habet ad obiecta. scilicet habitualiter, actualiter, & uirtuiter. Et quod inter motum uoluntatis in aliquid habitualiter & actualiter, motus est motus uoluntatis in illud uirtuiter: & simile est in intellectu. Cum enim habens charitatem, peccat uenialiter, habitualiter quidem diligit Deum, sed non actualiter, ut patet, nec uirtuiter: quia peccatum non est dirigibile in Deum. Cum autem habens charitatem ambulat, uel predicat, & quicquid aliud non mali facit, quis de Deo non cogitet actualiter, actus tamen ille non solum talis uirtutis est, sed charitatis: & uoluntas tunc uirtuiter fertur in Deum, & non solum ha-